

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง กรณีศึกษาจังหวัดจันทบุรี” ในครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษารูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการจัดการความรู้ในการดำเนินการ ความสำเร็จ และปัจจัยแห่งความสำเร็จอย่างเป็นระบบ และเตรียมการขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ มีรายละเอียดวิธีการดำเนินการวิจัยที่อธิบายถึงการกำหนดพื้นที่ในการศึกษา ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้ สามารถจำแนกรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การกำหนดพื้นที่ในการศึกษา

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษา โดยการเลือกเจาะจงศึกษาซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้

1. เป็นพื้นที่ที่ได้รับการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอยู่ในระดับอยู่ดี กินดี หรือระดับมั่งมี ศรีสุข

2. เป็นชุมชนหรือหมู่บ้านที่มีการจัดการการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืน โดยมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้คนในชุมชนหรือหมู่บ้านมีการจัดการอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม อย่างน้อย 1 ประเด็น ได้แก่

2.1 การจัดการและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

2.2 การลดของเสียที่เป็นอาหาร

2.3 การลดการปล่อยสารเคมีและของเสียเป็นพิษออกสู่ธรรมชาติ และจัดการอย่าง

ถูกต้อง

2.4 การลดของเสียโดยกระบวนการนำกลับมาใช้ซ้ำ (reuse) และการนำกลับมาใช้

ใหม่ (recycle)

3. เป็นชุมชนที่ต้องอยู่ในพื้นที่จังหวัดจันทบุรี

ดังนั้นคณะผู้วิจัยได้เข้าขอข้อมูลเบื้องต้นจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดและอำเภอในจังหวัดจันทบุรี และได้ประสานกับชุมชนที่เป็นไปตามหลักเกณฑ์และมีความพร้อมในการให้ความร่วมมือในการจัดเก็บข้อมูล จึงกำหนดพื้นที่ศึกษาที่ชุมชนบ้านปลั้ว (คลองเวฬุ) หมู่ 2 ตำบลปลั้ว อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ระดับอยู่ดี กินดี

3.2 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการศึกษาได้แก่ ประชาชนในชุมชนบ้านปถวี (คลองเวฬุ) หมู่ 2 ตำบลปถวี อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาในงานวิจัยเชิงคุณภาพ คือ กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จากการจำแนกบุคคลสำคัญ (Key-persons) โดยอาศัยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) ต่างคน ต่างสถานที่ ต่างเวลา ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ต้นแบบของการศึกษารูปแบบการจัดการความรู้สู่การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คณะผู้วิจัยใช้วิธีการทั้งการสัมภาษณ์และการระดมความคิดเห็นจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชนบ้านปถวี (คลองเวฬุ) อาทิ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการเกษตรอินทรีย์ปถวีโมเดล ประชาชนชุมชน ผู้นำกลุ่มหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและโครงการอื่นๆ เป็นต้น โดยคณะผู้วิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญจำนวนทั้งสิ้น 21 คน ดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จำนวน 7 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน และผู้แทนคณะกรรมการเกษตรอินทรีย์ปถวีโมเดล ผู้แทนสมาชิกกลุ่มปถวีโมเดล ผู้แทนชาวบ้านปถวี (คลองเวฬุ) หมู่ 2 ผู้แทนวิสาหกิจชุมชนเกษตรเพื่อสุขภาพบ้านปถวี ผู้แทนจากสำนักงานเกษตรอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี และ ผู้แทนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี

2. ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญในการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) จำนวน 14 คน ประกอบด้วย ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการมีส่วนร่วมเกษตรอินทรีย์ปถวีโมเดล

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้อาศัยเทคนิคสามเส้า (Triangulation Technique) ตัวนักวิจัย และแนวประเด็นการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เป็นเครื่องมือสำคัญในการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key-informant) เพื่อให้ได้ผลลัพธ์การวิจัยเป็นไปตามวัตถุประสงค์เป็นระบบ ถูกต้อง ครบถ้วน และครอบคลุมประเด็นสำคัญที่ทำการศึกษา อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการวิจัย นอกจากนี้คณะผู้วิจัยใช้วิธีการประชุมกลุ่มย่อย โดยกำหนดขอบข่ายเนื้อหาในการร่วมพูดคุยระดมความคิดเห็นในประเด็นเกี่ยวกับ โดยกำหนดผู้ให้ข้อมูลและเครื่องมือ ดังนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย	ผู้ให้ข้อมูล	เครื่องมือ
1. เพื่อสำรวจ รวบรวม จัดทำฐานข้อมูลทุนทางสังคม และพัฒนาทุนทางสังคมที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ชุมชนบ้านปถวี (คลองเวฬุ)	ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำกลุ่มหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และโครงการอื่นๆ	- แบบสำรวจ - สัมภาษณ์เชิงลึก
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคชุมชนบ้านปถวี (คลองเวฬุ)	ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำกลุ่มหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และโครงการอื่นๆ	- แบบสำรวจ - สัมภาษณ์เชิงลึก - จัดเวทีระดมสมอง/สนทนา - กลุ่มย่อยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
3. เพื่อพัฒนาตัวแบบการจัดการในการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค	ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน ปราชญ์ชุมชน ผู้นำกลุ่มหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และโครงการอื่นๆ	- แบบสำรวจ - สัมภาษณ์เชิงลึก - จัดเวทีระดมสมอง/สนทนา - กลุ่มย่อยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
4. เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้การพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภค	ชุมชนหนองอ้อล่าง จันทบุรี ชุมชนท่าช้าง อำเภอเมืองจันทบุรี	- จัดเวทีระดมสมอง/สนทนา - กลุ่มย่อยผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

3.4 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยนี้สามารถแบ่งการดำเนินงานออกเป็น 2 ระยะต่อเนื่องกัน ดังนี้

ระยะที่ 1 การจัดการความรู้ในการดำเนินการ ความสำเร็จ และปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 และข้อที่ 2 ประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก ได้แก่

1) การจัดการความรู้ในการดำเนินการการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนต้นแบบจังหวัดจันทบุรี

2) การจัดการความรู้ความสำเร็จของการดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนต้นแบบจังหวัดจันทบุรี

3) การจัดการความรู้ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนต้นแบบจังหวัดจันทบุรี

ระยะที่ 2 การสรุปองค์ความรู้และนวัตกรรมเป็นรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนต้นแบบจังหวัดจันทบุรี และเตรียมการขยายผลไปยังชุมชนอื่นๆ ซึ่งเป็นการต่อบัณฑิตสู่ประสงค์ข้อที่ 3 และข้อที่ 4 ประกอบด้วย 2 กิจกรรมหลัก ได้แก่

1) การพัฒนาและยกระดับเป็น “ตัวแบบ” การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครบวงจรที่สามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) การเตรียมการขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ โดยการจัดทำเป็นคู่มือ และสื่อการเรียนรู้ต่างๆ (เช่น วิทยุทัศน์ แผนพับ ไลน์ เป็นต้น) การจัดเวที/ฝึกอบรม และอื่น ๆ

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับตัวแทนของชุมชนเศรษฐกิจพอเพียงที่นำการพัฒนาที่ยั่งยืนด้านการผลิตและการบริโภคที่ยั่งยืนมาประยุกต์ใช้

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำเอาข้อมูลมาวิเคราะห์เบื้องต้น ด้วยการจำแนกหมวดหมู่ (Category) ตามวัตถุประสงค์ จากนั้นจึงทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ด้วยหลักตรรกะเทียบเคียงแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัย ควบคุมบริบท ตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาจอาศัยข้อมูลสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ การหาความถี่ ค่าเฉลี่ย และร้อยละ มาประกอบเพื่อความชัดเจนและสมบูรณ์ในการวิเคราะห์และสรุปผลข้อมูล

ขั้นตอนการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การจัดการความรู้ในการดำเนินการ ความสำเร็จ และปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

1) รวบรวมข้อมูลที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจและการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth Interview) เป็นรายบุคคลเกี่ยวกับ

ข้อมูลทุนทางสังคม และพัฒนาทุนทางสังคมที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ชุมชน โดยใช้แนวประเด็นการสัมภาษณ์เจาะลึก (Interview Guide) ที่จัดทำขึ้น ประกอบด้วย ข้อมูลทุนทางสังคมที่มีอยู่ในพื้นที่ ทุนทางสถาบัน ทุนภูมิปัญญาและวัฒนธรรม และ ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม

ปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลต่อการจัดการรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการผลิตและการบริโภคชุมชน ในประเด็นอย่างหนึ่งอย่างใด นั่นคือ การจัดการและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน การลดของเสียที่เป็นอาหาร (food waste) การลดการปล่อยสารเคมีและของเสียเป็นพิษออกสู่ธรรมชาติและจัดการอย่างถูกต้อง การลดของเสียโดยกระบวนการ reuse และ recycle

2) นำข้อมูลบริบทของชุมชน การจัดการความรู้ในการดำเนินการ การจัดการความรู้ความสำเร็จของการดำเนินการ และการจัดการความรู้ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินการการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนต้นแบบจังหวัดจันทบุรี จากการลงพื้นที่สำรวจ และการสัมภาษณ์เจาะลึก มาวิเคราะห์ จัดเวทีระดมสมองประชุมกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์เรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ปัญหาอุปสรรค รวมทั้งข้อเสนอแนะต่างๆ เพื่อหาการสรุปองค์ความรู้และนวัตกรรมเป็นรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนต้นแบบจังหวัดจันทบุรี

3) สรุปผลการวิเคราะห์เนื้อหา หลังจากเสร็จสิ้นการดำเนินกิจกรรมต่างๆ จัดเวทีระดมสมองประชุมกลุ่มย่อยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในการนำองค์ความรู้มาพัฒนาและยกระดับเป็น “ตัวแบบ” การพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครบวงจรที่สามารถขยายผลไปยังชุมชนอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) นำรูปแบบการพัฒนาที่ยั่งยืนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงครบวงจรขยายผลไปยังชุมชนอื่น ๆ โดยการจัดทำเป็นคู่มือ และสื่อการเรียนรู้ต่างๆ (เช่น วิทยุทัศน์ แผ่นพับ ไลน์ เป็นต้น) การจัดเวที/ฝึกอบรม และอื่น ๆ